पौषे मासि शुक्लरात्रौ यत्र तत्र स्थले नरः ।
पश्चायाः प्रतिमां दृष्ट्वा करोति जन्मखण्डनम् ॥
सप्तजन्म भवेत्तस्य पुत्त्रः पौत्त्रो धनेश्वरः ॥
उपोष्यैकादशीं स्नात्वा प्रभाते द्वादशीदिने ।
दृष्ट्वा काश्यामन्नपूर्णां करोति जन्मखण्डनम् ॥
दत्त्वा विष्णुपदे पिण्डं विष्णुं यश्च प्रपूजयेत् ।
पितॄणां स्वात्मनश्चैव करोति जन्मखण्डनम् ॥
प्रयागे मुण्डनं कृत्वा यश्च पितॄन् प्रतर्पयेत् ।
उपोष्य नैमिषारण्ये करोति जन्मखण्डनम् ॥
उपोष्य पुष्करे स्नात्वा किंवा वदरिकाश्रमे ।
संपूज्य दृष्ट्वा मामेव करोति जन्मखण्डनम् ॥
भिक्षां कृत्वा च वदरीं भुक्त्वा वदरिकाश्रमे ।
दृष्ट्वा मत्प्रतिमां नन्द ! करोति जन्मखण्डनम् ॥
दोलायमानं गोविन्दं दृष्ट्वा वृन्दावने च माम् ।
दृष्ट्वा संपूज्य नत्वा च करोति जन्मखण्डनम् ॥
भाद्रे दृष्ट्वा च मत्स्यस्थं मामेव मधुसूदनम् ।
संपूज्य नत्वा भक्तश्च करोति जन्मखण्डनम् ॥
रथस्थञ्च जगन्नाथं यो द्रक्ष्यति कलौ नरः ।
संपूज्य भक्त्या नत्वा च करोति जन्मखण्डनम् ॥
उत्तरायणसंक्रान्त्यां प्रयागे स्नानमाचरेत् ।
संपूज्य नत्वा मामेव करोति जन्मखण्डनम् ॥
कार्त्तिकीपूर्णिमायाञ्च दृष्ट्वा मत्प्रतिमां शुभाम् ।
उपोष्य पूजां कृत्वा च करोति जन्मखण्डनम् ॥
चन्द्रभागासमीपे च माघ्याञ्च मां नयेत् मुने ।
राधया सह मां दृष्ट्वा करोति जन्मनः क्षयम् ॥
रामेश्वरं सेतुबन्धे आषाढीपूर्णिमादिने ॥
उपोष्य दृष्ट्वा संपूज्य करोति जन्मनः क्षयम् ॥
दीननाथं दिनकरं लोलार्कं चोत्तरायणे ।
उपोष्य दृष्ट्वा संपूज्य करोति जन्मनः क्षयम् ॥
ऋषिकोष्ठे सुवसने कलविङ्के सुगन्धके ।
विस्यन्दके राजकोष्ठे नन्दके पुष्पभद्रके ॥
पार्व्वतीप्रतिमां दृष्ट्वा कार्त्तिकेयं गणेश्वरम् ।
नन्दिनं शङ्करं दृष्ट्वा करोति जन्मनः क्षयम् ॥
त्रिकूटे मणिभद्रे च पश्चिमोदधिसन्निधौ ।
समुपोष्य दधि प्राश्य मां दृष्ट्वा मुक्तिमाप्नुयात् ॥"
इति ब्रह्मवैवर्त्ते श्रीकृष्णजन्मखण्डम् ॥

दर्शनीयः, त्रि, (दृश्यते इति । दृश् + अनीयर् ।) मनोज्ञः । इति धरणिः ॥ (यथा, महाभारते । ११ । १५ । ३०
"अङ्गुल्यग्राणि ददृशे देवी पटान्तरेण सा ।
ततः स कुनखीभूतो दर्शनीयनखो नृपः ॥")
दर्शनयोग्यः । इति व्याकरणम् ॥ (यथा, पञ्चतन्त्रे । ४ । ४० ।
"शूरोऽसि कृतविद्योऽसि दर्शनीयोऽसि पुत्त्रक !।
यस्मिन् कुले त्वमुत्पन्नो गजस्तत्र न हन्यते ॥")

दर्शयामिनी, स्त्री, (दर्शस्यामावास्याया इव यामिनी रात्रिः ।) तमिस्रा । अन्धकाररात्रिः । इति हेमचन्द्रः । २ । ५७ ॥ (दर्शस्य यामिनी इति विग्रहे । अमावास्यारात्रिश्च ॥)

दर्शयिता, [ऋ] त्रि, (दर्शयतीति । दृश् + णिच् + "ण्वुल्तृचौ ।" ३ । १ । १३३ । इति तृच् ।) दर्शकः । (यथा, महाभारते । ६ । ३ । ६२ ।
"प्रसादये त्वामतुलप्रभाव !
त्वं नो गतिर्दर्शयिता च धीरः ॥")
प्रतीहारः । इति भरतः ॥

दर्शविपत्, [द्] पुं, (दर्शे अमावस्यायां विपत् प्रणाशोऽदर्शनं यस्य ।) चन्द्रः । इति हारावली । १३ ॥

दर्शितः, त्रि, (दृश् + णिच् + क्तः ।) दर्शनं कारितः । तत्पर्य्यायः । प्रकाशितः २ आविष्कृतः ३ प्रकटितः ४ । इति हेमचन्द्रः ॥ (यथा, आर्य्यासप्तशत्याम् । २९६ ।
"दर्शितयमुनोच्छ्राये भ्रूविभ्रमभाजि वलति तव नयने ।
चिपुहले हलधर इव सर्व्वं पुरमर्ज्जितं सुतनु ॥")

दल, क भेदे । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (चुरां-परं-सकं-सेट् ।) क, दालयति गात्रं वायुः । इति दुर्गादासः ॥

दल, मि भेदे । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (भ्वां-परं-सकं-अकं च-सेट् ।) मि, दलयत्यरौ कुलक्ष्माभृतः । इति मुरारिः । दालयति । भेदो विदारणम् । दलति कुठारः काष्ठम् । क्वचिद्विदीर्णीभावे विकसने चायम् । श्रीमद्राघवबाहुदण्डविदलत्कोदण्डचण्डध्वनिरिति महानाटकम् । दरविदलितमल्लीवल्लिचञ्चत्परागेति जयदेवः । इति दुर्गादासः ॥

दलं, क्ली, (दलतीति । दल + अच् ।) उत्सेधः । खण्डम् । (यथा, मनुः । ८ । २९९ ।
"भार्य्या पुत्त्रश्च दासश्च शिष्यो भ्राता च सोदरः ।
प्राप्तापराधास्ताड्याः स्यू रज्ज्वा वेणुदलेन वा ॥")
शस्त्रीच्छदः । अपद्रव्यम् । पत्रम् । इति मेदिनी । ले, २६ ॥ (यथा, आर्य्यासप्तशत्याम् । ६६२ ।
"हृत्वा तटिनि ! तरङ्गैर्भ्रमितश्चक्रेषु नाशये निहितः ।
फलदलवल्कलरहितस्त्वयान्तरीचे तरुस्त्यक्तः ॥")
घनम् । इति शब्दरत्नावली ॥ तमालपत्रम् । इति राजनिर्घण्टः ॥ अर्द्धम् । इति लीलावती ॥ (पुं, इक्ष्वाकुकुलोत्पन्नपरिचित्नामराज्ञः पुत्त्रः । स च मण्डूकराजकन्यासम्भूतः । यथा, महाभारते । ३ । १९२ । ४४ ।
"अथ कस्यचित् कालस्य तस्यां कुमारास्त्रयस्तस्य राज्ञः सम्बभूवुः शलो दलो बलश्चेति ॥"
वृक्षविशेषः । तत्पर्य्याया यथा,—
"वातपोतः पलाशः स्यात्त्रिपत्रश्चास्य किंशुकः ।
राजादनो ब्रह्मवृक्षो हस्तिकर्णो दलोऽपरः ॥"
इति वैद्यकरत्नमालायाम् ॥)

दलकोषः, पुं, (दलान्येव कोषा यस्य । तस्य पुष्पेषु कोषाभावात् तथात्वम् ।) कुन्दपुष्पवृक्षः । इति शब्दमाला ॥

दलनिर्म्मोकः, पुं, (दलति विदारयतीति दलं वल्कलम् । तदेव निर्म्मोक इवास्य ।) भूर्ज्जवृक्षः । इति शब्दमाला ॥

दलनी, स्त्री, (दल्यते अनेनेति । दल + करणे ल्युट् । ङीप् ।) लोष्टम् । इति शब्दरत्नावली ॥ ढेला इति भाषा ॥ (दलति विदारयतीति । दल + कर्त्तरि ल्युः ङीप् च ।) भेदकर्त्तरि, त्रि । यथा,—
"सा दुर्गा भवभीतिरीतिशमनी लोकत्रयत्रायिणी
भूयाद्वः प्रतिपक्षपक्षदलनी वाञ्छाफलोल्लासिनी ॥"
इति विद्वन्मोदतरङ्गिणी ॥

दलपः, पुं, (दल्यते असौ दल्यते अनेन वा । दल + "उषिकुटिदलिकटिखजिभ्यः कपन् ।" उणां । ३ । १४३ । इति कपन् ।) स्वर्णम् । शस्त्रम् । इत्युणादिकोषः ॥ (दलं यूथं पातीति । पा + कः । दलपतिः ॥)

दलपुष्पा, स्त्री, (दलानि पत्राणीव पुष्पाण्यस्याः ।) केतकी । इति राजनिर्घण्टः ॥ (केतकीशब्देऽस्या विवरणं विज्ञेयम् ॥)

दलसारिणी, स्त्री, (सारोऽस्त्यस्या इति । सार + इनिः । ङीप् च । दले पत्रे सारिणी ।) केमुकः । इति रत्नमाला ॥

दलसूचिः, पुं, (दलस्य सूचिरिव ।) कण्टकम् । इति हारावली । ६१ ॥

दलस्नसा, स्त्री, (दलस्य स्नसा स्नायुः ।) पत्रशिरा । तत्पर्य्यायः । माढिः २ । इति हेमचन्द्रः । ४ । १९० ॥

दलाढकः, पुं, (दलैराढक इव ।) खयं जाततिलः । पृश्नी । गैरिकम् । फेनः । खातकम् । नागकेशरः । महत्तरः । इति मेदिनी । के, १९८ ॥ कुन्दः । करिकर्णः । शिरीषः । वात्या । इति हेमचन्द्रः ॥

दलाढ्यः, पुं, (दलेन भेदेन आढ्यः ।) पङ्ककर्व्वटः । इति त्रिकाण्डशेषः ॥ दलदलि इति भाषा ॥

दलामलं, क्ली, (दलेन अमलम् ।) मरुवकवृक्षः । दमनवृक्षः । इति मेदिनी । ले, १५५ ॥ मदनवृक्षः । इति शब्दरत्नावली ॥

दलाम्लं, क्ली, (दलेषु अम्लो रसो यस्य ।) चुक्रम् । इति राजनिर्घण्टः ॥

दलिः, स्त्री, पुं, (दल्यते इति । दल + "सर्व्वधातुभ्य इन् ।" उणां । ४।११७ । इति इन् ।) लोष्टम् । इति शब्दरत्नावली ॥ दला इति ढेला इति च भाषा ॥

दलिकं, क्ली, (दल्यते भिद्यते इति । दल + इन् + संज्ञायां कन् ।) काष्ठम् । इति हेमचन्द्रः । ४ । १८८ ॥

दलितं, त्रि, (दलमस्य जातम् । दल + तारकादित्वात् इतच् । प्रफुल्लम् । इति हेमचन्द्रः । ४ । १९४ ॥ (दल + क्तः ।) खण्डितम् । यथा,—
दलिताञ्जनमेघपुञ्जेत्यादि क्रमदीपिका ॥ (यथा च प्रबोधचन्द्रोदये । २ । ३५ ।
"दलितकुचनखाङ्कमङ्कपालीं
रचय ममाङ्कमुपेत्य पीवरोरु ! ॥"
विचित्रम् । यथा, आर्य्यासप्तशत्याम् । ३०२ ।
"दलिते पलालपुञ्जे वृषभं परिभवति गृहपतौ कुपिते ॥")